

Ільницька У. В.

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9103-3144>

Пнытська Уліана

Ph.D. Political Science, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of
Political Science and International Relations
Lviv Polytechnic National University

ЄВРО-СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКЕ ПАРТНЕРСТВО: ФОРМУВАННЯ ТА ДИНАМІКА ТРАНСФОРМАЦІЙ У КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ, ЕНЕРГЕТИЧНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі реалізації Євро-Середземноморського партнерства у контексті суспільно-політичних, енергетичних та економічних викликів. Проаналізовано історичні, геополітичні, економічні, соціокультурні фактори й передумови формування та реалізації Середземноморського вектору зовнішньої політики Європейського Союзу. У статті досліджено вектори, напрями, особливості, механізми та форми реалізації Середземноморського вектору зовнішньої політики Європейського Союзу та специфіку співпраці ЄС з країнами Середземномор'я в економічній, енергетичній та суспільно-політичній сферах. Окреслено та охарактеризовано етапи Євро-Середземноморського співробітництва та проаналізовано динаміку трансформацій стратегій партнерства та взаємодій.

Ключові слова: Євро-Середземноморське партнерство, Європейський Союз, країни Середземномор'я, політика сусідства ЄС, стратегічне партнерство, Євро-Середземноморська Парламентська асамблея, енергетичне та економічне партнерство, система регіональної енергетичної безпеки.

Вступ та постановка проблеми. Реалізація зовнішньополітичних стратегій Європейського Союзу у Середземноморському регіоні сягає ще 50-рр. XX ст. Однак активізація співпраці і партнерства ЄС з країнами Середземномор'я актуалізувалась у XXI столітті, що зумовлено сучасними суспільно-політичними, енергетичними й економічними викликами глобального й регіонального вимірів. Налагодження ефективного партнерства, активізація торгівлі, реалізація інвестиційних проєктів, впровадження інновацій, реалізація ефективної міграційної політики – пріоритетні напрями зовнішньополітичних стратегій Європейського Союзу у Середземноморському регіоні. Проблема ефективності партнерства і співпраці ЄС з державами Середземномор'я загострилась в останні роки через міграційні проблеми, збільшення потоків нелегальних мігрантів у Європу, сучасні безпекові, енергетичні та економічні виклики. Однак, незважаючи на глобальні та регіональні виклики, зусилля Європейського союзу спрямовані на врегулювання проблем та активізацію партнерських відносин ЄС з державами Середземномор'я в усіх сферах суспільно-політичних взаємодій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема Євро-Середземноморського партнерства, динаміка трансформацій векторів співпраці є актуальною та знайшла відображення у наукових публікаціях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Питання ефективності та еволюції Євро-Середземноморського партнерства досліджують у своїх працях Фонтен П. [12] та Хассуна Б. [13]. Наукове осмислення проблематики відображено у публікаціях Коваль І. В. [5] та Муравйова В. І. [8]. Ґрунтовними дослідженнями окремих аспектів проблематики є наукові праці українського науковця Є. Магди [7].

Взаємодії Європейського союзу з Середземноморськими країнами у міграційній сфері присвячена стаття Пак Н. [9] та Шамрасвої В.М. [14]. Науковий інтерес щодо окремих елементів проблеми становить дисертаційне дослідження Аднан А. Х. [1]. Незважаючи на зростання наукового інтересу до проблематики, варто відзначити відсутність комплексних досліджень у вимірі аналізу співпраці ЄС з країнами Середземномор'я, а також у контексті сучасних безпекових викликів в енергетичній галузі.

Зважаючи на вищезазначене, мета статті – дослідження особливостей формування, механізмів та форм реалізації, а також динаміки трансформацій політики Євро-середземноморського партнерства у контексті сучасних суспільно-політичних, енергетичних та економічних викликів.

Результати дослідження. Євро-Середземноморське партнерство, як міждержавна стратегія та політика співробітництва, започаткована ще у XX столітті. У співпраці Європейського Союзу з країнами Середземноморського регіону виокремлюють чотири етапи: 1-ий етап (60 рр. – 1995 р. XX); 2-ий етап (1995–2004 рр.); 3-й етап (2004–2008 рр.); 4-ий етап (з 2008 р. – до теперішнього часу) [13, с. 80].

Особливостями першого етапу («Глобальна Середземноморська політика») є створення економічних та торговельних взаємовідносин, партнерство у фінансовій та інвестиційно-інноваційній сфері, активізація міжкультурних взаємодій, а також формування та втілення міграційної політики. Партнерство Європейського Союзу з країнами Середземномор'я було започатковано на конференції в Барселоні у 1995 році [16]. Згідно з ухвалами Барселонської Декларації (до якої долучилися усі країни тодішнього ЄС), вектор Середземноморської політики

Європейського Союзу був спрямований на 12 країн: Алжир, Марокко, Туніс, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Кіпр, Ліван, Мальта, Сирія, Туреччина, Палестинська національна автономія. Згодом до співпраці і партнерства долучились Мальта, Кіпр, Албанія, Мавританія. У Барселонській декларації (1995 р.) були визначені вектори та основні сфери Євро-Середземноморського партнерства й взаємодії: політичний діалог, безпекова, енергетична, економічна співпраця, розвиток ефективних економічних і торговельних взаємин між двома регіонами; стабілізація партнерства в інвестиційно-фінансовій та інноваційній сферах; створення зони миру й стабільності; подолання недоліків асиметричного торговельного режиму ЄС з країнами Середземномор'я через реалізацію єдиної торговельної політики; забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку; ефективне економічне, фінансове партнерство; створення зони вільної торгівлі; формування сприятливих умов для спільних економічних взаємодій між європейськими та середземноморськими країнами; соціальне, культурне та гуманітарне партнерство, міжкультурний діалог та громадська дипломатія; реалізація демократичних принципів [16].

На другому етапі співробітництва («Євро-Середземноморське партнерство» (ЄПС)) упродовж 1995–2004 рр. було здійснено суттєві трансформації сутності економічного та енергетичного вимірів політики партнерства та складу учасників. Серед вагомих досягнень другого етапу Євро-середземноморське партнерства доцільно виокремити: 1) масштабний характер співробітництва та створення багатостороннього регіонального і двостороннього партнерства; чітке визначення стратегічних напрямків співробітництва (зокрема: політико-економічна співпраця і забезпечення миру і безпеки; активізація економічного та фінансового співробітництва для створення зони вільної торгівлі до 2010 р.); розвиток торговельних відносин; співпрацю в різних галузях (промисловість, енергетика, захист навколишнього середовища тощо); соціально-культурне та гуманітарне співробітництво; підвищення якості життя населення країн Середземномор'я за рахунок значних інвестицій з ЄС; організацію спеціального представництва ЄС в Палестині; створення багатопрофільного форуму для обговорення проблем Середземноморського регіону; укладення з усіма Середземноморськими країнами преференційних угод; створення нових інструментів і інститутів співпраці (Євро-Середземноморська парламентська асамблея, Євро-Середземноморський фонд допомоги для інвестицій і партнерства Femip, Фонд Анни Лінд для підтримки міжкультурного діалогу тощо) [13, с. 82].

Третій етап співробітництва Євросоюзу з країнами Середземномор'я («Єдина політика сусідства (ЄРС)»), що тривав з 2004 по 2008 рр. характеризувався ухваленням та інституціалізацією Єдиної політики сусідства (ЄПС) Європейського Союзу та чітким визначенням двох векторів її реалізації: Східноєвропейським та Середземноморським; встановленням нових критеріїв відносин ЄС зі своїми середземноморськими сусідами. На цьому етапі відбувається максимальна активізація Євро-Середземноморського партнерства, вдосконалення політичного діалогу та економічної співпраці.

Трансформація Євро-Середземноморського партнерства сфокусувалась на меті Брюсселя щодо створення «кільця дружніх країн навколо ЄС – від Марокко (через всі Південне і Східне Середземномор'я) до Росії. Єврокомісія декларувала стратегічну мету: «З країнами Середземномор'я ми маємо намір ділити все, за винятком членства в наших інститутах, засновуючи наші відносини на спільності цінностей та інтересів. Кінцева, дов-

гострокова мета – поширити на Середземноморські країни чотири сфери свобод (принципів), на яких базується Євросоюз – свобода руху товарів, послуг, осіб та капіталу [13, с. 82]. Головною особливістю цього етапу співробітництва та партнерства стало широке використання принципу диференціації, суть якого – у визнанні самобутності та унікальності кожної країни, що вимагає пошуку специфічних підходів до співробітництва і партнерства.

Після 2004 р. Євро-Середземноморське партнерство набуває нових вимірів, розширився формат взаємодій, збільшилися обсяги фінансування; актуалізується максимальна міждержавна взаємодія в економічній, суспільно-політичній та енергетичній сферах. Таким чином, було визначено стратегічні завдання співпраці між ЄС та країнами Середземномор'я, окреслено перспективи більш тісної взаємодії в окремих галузях, сформовано нові механізми розвитку відносин щодо формування економічного та енергетичного спільних ринків. Трансформація співпраці зосередилась на поєднанні старих форматів взаємодій і створенні нової політики партнерства та співробітництва; необхідності адаптації старих форматів співпраці до нових умов, викликів і пріоритетів.

2008 рік – початок четвертого етапу Євро-Середземноморського партнерства, що характеризується максимальною трансформацією, перезавантаженням взаємовідносин, наповненням новим змістом. Суть та особливості трансформації зумовлені безпековими, енергетичними та економічними викликами того часу. Євро-Середземноморське співробітництво та партнерство цього етапу характеризується більш тісною співпрацею країн; впровадженням та реалізацією масштабних проектів в економічній та енергетичній галузях; залученням нових партнерів до реалізації спільних стратегій та проектів; формуванням нових механізмів активізації співробітництва та розвитку відносин в рамках співпраці та взаємодій.

Визначальну роль у розвитку Євро-Середземноморського партнерства відіграла ініціатива Президента Франції щодо створення організації «Союз для Середземномор'я». Установчий саміт нової форми відбувся в Парижі 13 липня 2008 р. До складу організації увійшли 27 країн ЄС, країни Арабського сходу, Балканські країни, Ізраїль, Туреччина. В основі співпраці в рамках Середземноморського союзу – ідея президента Саркозі: реалізація конкретних проектів в соціально-економічній та енергетичній галузях, ефективний політичний діалог. Політичними цілями співпраці країн в рамках Середземноморського Союзу є: забезпечення миру, стабільності та безпеки; врегулювання гострих конфліктів у Середземноморському регіоні, боротьба з тероризмом, нелегальною міграцією, зміцнення стабільності та добробуту в енергетичній, економічній сферах в усьому Середземноморському регіоні. Діяльність та функціонування організації зосереджено на реалізації проектів, пов'язаних із використанням сонячної енергії, використанням альтернативних джерел енергії, розв'язанням екологічних та енергетичних проблем. В умовах сучасних безпекових викликів серйозними дестабілізуючими чинниками та факторами стали турецько-грецький та турецько-курдський конфлікти, арабо-ізраїльський конфлікт, напруженість між сунітами та шіїтами, християнами та мусульманами тощо.

Інституціональною формою партнерства та співробітництва середземноморських країн та держав ЄС стала Євро-Середземноморська парламентська асамблея – регіональна міжпарламентська організація, створена для забезпечення багатосторонніх міжнародних взаємодій й співпраці між парламентами країн Середземномор'я та Європейського Союзу (Європейсько-середземноморського

партнерства). Парламентська Асамблея складається з парламентаріїв, призначених національними парламентами держав-членів ЄС; національними парламентами середземноморських партнерів (Алжиру, Єгипту, Йорданії, Ізраїлю, Лівану, Марокко тощо). Парламентська асамблея Середземномор'я є діалоговою платформою, форумом, на якому парламенти регіону об'єднуються для обговорення проблем регіональної безпеки, стабільності та миру; зміцнення довіри між середземноморськими державами. Консолідація зусиль країн Середземномор'я зосереджена на досягненні спільних цілей, спрямованих на формування політичного, соціально-економічного, енергетичного та культурного середовища для співгромадян держав-членів.

У 2015 році концепція Європейської політики сусідства та Євро-Середземноморського партнерства була частково змінена. Одним з головних завдань було посилення співпраці з питань безпеки в усіх галузях та залучення як європейських, так і середземноморських партнерів до процесу формування спільної безпекової політики Євро-Середземноморського партнерства, яка сфокусована на стратегічних завданнях: формування регіональної системи безпеки; забезпечення стабільності і безпека в енергетичній та економічній галузях; демократизація суспільно-політичних процесів; реалізація принципів верховенства права та гарантування прав людини; економічний та енергетичний розвиток для забезпечення стабільності; формування та реалізація ефективної міграційної політики. Концепція Європейської політики сусідства та реалізація стратегій Євро-Середземноморського партнерства передбачає фінансування проектів в різних сферах діяльності, таких як транскордонне співробітництво, освіта, медицина, захист навколишнього середовища, інфраструктура, транспорт, розвиток місцевого самоврядування.

Значних змін та трансформацій політика Євро-Середземноморського партнерства зазнала через врегулювання міграційних проблем. Політика європейських країн щодо середземноморських сусідів почала змінюватися та трансформуватись через потік нелегальних мігрантів із зон конфлікту на Близькому Сході та в Північній Африці. Міграційні процеси негативно вплинули на зростання безробіття в ЄС, формування іміджу та зовнішньої політики окремих країн ЄС. Значно низилося інвестування. Іміграційний чинник в політиці Європейського Союзу щодо південних партнерів відображається у запровадженні деякими державами-членами (зокрема, Німеччиною, Францією, Швецією, Польщею) тимчасових прикордонних обмежень. З метою протидії потокам нелегальної міграції та врегулювання проблеми, питання активно обговорювалось на Саміті ЄС на Мальті у 2017 р. Безперечно, одним із найважливіших питань діалогу є врегулювання проблеми імміграції до країн ЄС. В результаті переговорів сформульовані нові принципи єдиної імміграційної політики ЄС. Зокрема: транспарентність в обміні інформацією, спільне міждержавне регулювання міграційних потоків, прикордонний контроль. Європейський Союз створив «буферну зону» в «кільці сусідніх країн», щоб обмежити потік мігрантів із третіх країн. Міграційні проблеми призвели до напруги у міждержавних партнерських взаєминах країн ЄС та Середземномор'я [4].

Активною, стабільною, динамічною та ефективною є співпраця ЄС та Середземноморських держав в енергетичній галузі. Середземноморський регіон має стратегічне значення для національної енергетичної безпеки багатьох країн (і не лише європейських). ЄС об'єднує цей потужний ринок електроенергії з точки зору розширення ринкових можливостей і розширення кола потенційних постачальників електроенергії в ЄС. «Середземномор-

ське кільце» взаємопов'язаних мереж» стало, практично, реальністю: мережа між Єгиптом, Західним берегом річки Йордан/Сектором Газа, Йорданією, Сирією та Ліваном з'єднана з існуючою мережею Магрибу, а також Туреччиною, яка з'єднана з ринком електроенергії країни Південно-Східної Європи [11, с. 199].

Євро-середземноморське партнерство й співпраця зосереджуються також в галузі альтернативних джерел енергії та постачання енергоресурсів із Середземномор'я до Європи. Зокрема, в рамках енергетичного співробітництва між Європейським Союзом і Південним Середземномор'ям було запроваджено проект будівництва сонячної електростанції в пустелі Сахара, лінії електропередачі в Європу; реалізується Проект «Desertec», розроблений спільно з провідними європейськими експертами, і, який спрямований на забезпечення попиту на електроенергію [2].

Важливим досягненням у Євро-Середземноморському партнерстві стало створення «Зони вільної торгівлі», метою якої є лібералізація торгівлі, усунення торгівельних, митних та інвестиційних бар'єрів між ЄС та країнами Середземномор'я, впровадження соціокультурних проектів, а також реалізація принципів «чотирьох свобод»: вільного переміщення товарів, послуг, людей і капіталу [6].

Максимально актуалізувалась політична співпраця та підтримка з боку Європейського Союзу країн південного та східного Середземномор'я після подій Арабської весни 2011 року. Європейський Союз бере активну участь у забезпеченні політичної стабільності, безпеки в Середземноморському регіоні, ініціює та реалізовує багатомільйонні програми й проекти, спрямовані на впровадження демократичних цінностей у середземноморських країнах. З метою мінімізації негативних наслідків «арабської весни» є впровадження у березні 2011 року європейської програми допомоги «Партнерство заради демократії та спільного добробуту з країнами Південного Середземномор'я». Програма передбачає конкретні форми допомоги державам регіону у трьох основних сферах: фінансування соціально-економічних проектів, ліквідність і ринки. З метою демократизації політичних систем країн Середземномор'я, для їх економічного зростання, прискорення соціально-економічного розвитку, активізації торгівлі, покращення умов життя, соціального забезпечення, рівня зайнятості населення, у 2012 році ЄС та Європейська комісія спільно започаткували програму «Зміцнення демократичних реформ у країнах-партнерах Південного Середземномор'я», яка тривала з 2012 по 2014 роки. Програма досягла конкретних і стійких результатів у сферах незалежності судової системи, запобігання торгівлі людьми, боротьби з корупцією, відмивання грошей. Бюджет програми становив близько 5 млн євро [15].

Незважаючи на активізацію та позитивну динаміку Євро-Середземноморської співпраці, розширення галузей співробітництва, формування спільних економічних та енергетичних ринків, варто відзначити низку суспільно-політичних чинників, які негативно впливають на ефективність та реалізацію політики Євро-Середземноморського партнерства. Зокрема це – відмінності в політичних системах країн Середземномор'я, збереження асиметрії в політичному, соціально-економічному розвитку, загострена конкуренція за регіональне лідерство, взаємні територіальні претензії країн регіону; суттєва фрагментація населення і різний кількісний склад (наприклад, населення Єгипту та Туреччини становить понад 70 млн осіб, тоді як населення Йорданії – близько 6,5 млн., Лівану – близько 4,5 млн). Крім того, в Середземноморських країнах інтегровано багато інших суспільно-політичних, соціокультурних, економічних проблем:

відсутність демократії, наявність авторитарних і диктаторських режимів; збереження протиріч між арабськими країнами та ЄС через відмінності в підходах до політики Ізраїлю на Близькому Сході; територіальні суперечності; суспільно-політична нестабільність, тероризм, слабкий розвиток національних економік, низька інвестиційна привабливість, корупція, повільне реформування сільськогосподарських секторів регіону, безробіття, низький рівень освіти, зростання нелегальної імміграції, екологічні проблеми, стихійна урбанізація. Середземноморський регіон у сучасних міжнародних відносинах оцінюється як регіон потрясінь, катаклізмів, як регіон, який не може вирішити власні проблеми.

Таким чином, Європейський Союз став платформою розвитку Євро-Середземноморського партнерства, конструктивного діалогу між країнами, дозволив розширити галузі співробітництва, підвищити ефективність співпраці в багатьох сферах, активізувати транскордонне співробітництво. Однак, не зважаючи на ефективність Євро-середземноморського партнерства, на порядку денному залишаються політичні, суспільно-політичні, соціо-економічні, енергетичні протиріччя.

Висновки. Отже, у зовнішній політиці Європейського Союзу, починаючи з 50-их рр. XX століття, пріоритетним

напрямом є реалізація Середземноморського вектору політики сусідства ЄС. Євро-Середземноморське партнерство XXI століття відзначається активністю, динамікою співпраці та позитивними трансформаціями у суспільно-політичній, економічній та енергетичній сферах. Пріоритетними векторами зовнішньополітичних стратегій Євро-Середземноморського партнерства та співробітництва є: налагодження ефективних взаємодій; активізація торгівлі, реалізація інвестиційних проектів, впровадження інноваційних стратегій; формування спільних енергетичних та економічних ринків; активна співпраця в енергетичній галузі та формування системи регіональної енергетичної безпеки.

Євро-Середземноморське партнерство, незважаючи на існуючі проблеми, протиріччя, геополітичні, енергетичні, соціо-економічні, безпекові виклики та загрози, має вагомий результати, перспективи розвитку та характеризується динамікою та активізацією взаємодій і співпраці між Європейськими країнами та державами Середземномор'я.

Подальші дослідження проблематики функціонування та ефективності Євро-Середземноморського партнерства мають важливе теоретичне та науково-практичне значення. Подальші наукові дослідження мають бути спрямовані на визначення ролі окремих країн у розвитку Євро-Середземноморського партнерства.

Список використаних джерел:

1. Аднан А.Х. Правовий механізм співробітництва Європейського Союзу з країнами Середземномор'я : автореф. дис. на здобуття канд. юрид. наук : 12.00.01. Міжнародне право. Київ, 2000. 19 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name= (дата звернення: 16.10.2023).
2. Вахудова М.А. Нерозділена Європа: демократія, важелі впливу та інтеграція після комунізму. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 379 с. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/history/article/view/671> (дата звернення: 26.09.2023).
3. Відякіна М.М. Трансформація імміграційної політики країн-членів ЄС: виклики для України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин* : збірник наукових праць. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2008. Випуск 72. Ч. I. С. 56–62.
4. Грішнова О.А. Білик О.М. Міждержавна міграція як чинник глобального перерозподілу людського капіталу. *Формування ринкової економіки* : Зб. наук. праць. Спец. вип. : Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Демократичний розвиток України та пріоритетні завдання демографічної політики». Т. 2: Демографічні аспекти регулювання та відтворення трудового потенціалу. Київ : КНЕУ, 2006. 400 с. С. 3–14.
5. Коваль І.В. Стратегічне партнерство країн Північної Африки в євро інтеграційному контексті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.04. Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. Київ, 2010. 23 с.
6. Комюніке Комісії Європейських Співтовариств: Європейська політика сусідства: Стратегія. URL: <http://www.kmu.gov.ua/document/StartegyEPS.pdf> (дата звернення: 10.10.2023).
7. Магда Є. Позиція ЄС в урегулюванні арабо-ізраїльського конфлікту від початку XXI ст. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2010. Вип. 19. С. 155–166. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/40635> (дата звернення 25.09.2023).
8. Муравйов В.І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика) : монографія. Київ : Академ-Прес, 2002. 425 с URL: https://lib-gw.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1047954 (дата звернення: 16.09.2023).
9. Пак Н. Взаємодія європейського союзу з країнами середземноморського партнерства у міграційній сфері. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Міжнародні відносини*. 2017. № 1(46). С. 31–34.
10. Середземноморський вектор у зовнішній політиці Ніколя Саркозі. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2012_59_dod/Gileya59_P10_doc.pdf (дата звернення: 25.09.2023).
11. Сорочинська О. Союз для Середземномор'я: пріоритети та реалізація. *Міжнародні відносини і туризм: сучасність та ретроспектива*. 2013. Вип. 3. С. 199–202. URL: https://eprints.ua.edu/2351/1/Sorochynska_NZ_stud_Vyp-3_turyzm.pdf (дата звернення: 23.09.2023).
12. Фонтен П. Європа в 12 уроках. Відносини між ЄС та країнами Середземномор'я. 2006. URL: <http://pravolib.pp.ua/otnosheniya-mejdu-stranami-27905.html>
13. Хассуна Б. Євро-Середземноморське співробітництво: еволюція, проблеми та напрями розвитку. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2015. Випуск 2 (57). С. 79–86.
14. Шамраєва В.М. Спільна міграційна політика ЄС у контексті євроінтеграційних устремлінь України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2009. № 2 (36). URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2009-2/doc/4/05.pdf>
15. Швед В.О. Близькосхідний регіон у сучасних стратегіях трансатлантичної спільноти. Київ : НІСД, 2006. 242 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shved_Viacheslav/Blyzkozhidnyi_rehion_u_su_chasnykh_stratshiiakh_transatlantychnoi_spilnoty.pdf (дата звернення: 23.09.2023).
16. Barcelona declaration, adopted at the Euro-Mediterranean Conference: summary. 1995. P. 27–28. URL: http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/barcelona_en.htm

17. Center for Strategic and International Studies (CSIS). URL: <http://csis.org/> (дата звернення: 13.09.2023).
18. Corfu European Council, CORFU. June 24-25, 1994. URL: http://aei.pitt.edu/1444/1/corfu_june_1994.pdf (дата звернення: 17.09.2023).
19. Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. 2016. URL: https://eeas.europa.eu/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf (дата звернення: 28.09.2023).
20. Wilfried Martens Centre for European Studies. URL: <http://martenscentre.eu/>

References:

1. Adnan A. Kh. (2000) *Pravovyi mekhanizm spivrobotnytstva Yevropeiskoho Soiuzu z krainamy Seredzemnomoria*: avtoref. dys. na здобuttia kand. yuryd. nauk: 12.00.01. Mizhnarodne pravo. Kyiv, 19 p. Available at: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis-nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name= (accessed October 16, 2023).
2. Vakhudova M. A. (2009) *Nerozdilena Yevropa: demokratsiia, vazheli vplyvu ta intehratsiia pislia komunizmu*. Kyiv: Vyd. dim "Kyievo-Mohylianska akademiia", 379 p. Available at: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/history/article/view/671> (accessed September 26, 2023).
3. Vidiakina M. M. (2008) Transformatsiia immihratsiinoi polityky krain-chleniv YeS : vyklyky dlia Ukrainy. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn: zbirnyk naukovykh prats*. Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. Instytut mizhnarodnykh vidnosyn, vol. 72, part I, pp. 56–62.
4. Hrishnova O. A., Bilyk O. M. (2006) *Mizhderzhavna mihratsiia yak chynnyk hlobalnoho pererospodilu liudskoho kapitalu. Formuvannia rynkovoï ekonomiky: zb. nauk. prats*. Spets. vyp.: Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. "Demokratychni rozvytok Ukrainy ta priorytetni zavdannia demografichnoi polityky". T. 2: Demografichni aspekty rehuliuвання ta vidtvorennia trudovoho potentsialu. Kyiv: KNEU, 400 p., pp. 3–14.
5. Koval I. V. (2010) *Stratehichne partnerstvo krain Pivnichnoi Afryky v yevro intehratsiinomu konteksti*: avtoref. dys. na здobuttia nauk. stupenia kand. polit. nauk: 23.00.04. Politychni problemy mizhnarodnykh system ta hlobalnoho rozvytku. Kyiv, 23 p.
6. Komuniuke Komisii Yevropeiskyykh Spivtovarystv: Yevropeiska polityka susidstva: Stratehiia. Available at: <http://www.kmu.gov.ua/document/StartegyEPS.pdf> (accessed October 10, 2023).
7. Mahda Ye. (2010) *Pozytsiia YeS v urehuliuванні arabo-izraïlskoho konfliktu vid pochatku XX st. Mizhnarodni zviazky Ukrainy: naukovyi poshuky i znakhidky*, vol. 19, pp. 155–166. Available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/40635> (accessed September 25, 2023).
8. Muraviov V. I. (2002) *Pravovi zasady rehuliuвання ekonomichnykh vidnosyn Yevropeiskoho Soiuzu z tretimy krainamy (teoriia i praktyka)*: monografiia. Kyiv: Akadem-Pres, 425 p. Available at: https://lib-gw.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1047954 (accessed September 16, 2023).
9. Pak N. (2017) *Vzaiemodiia yevropeiskoho soiuzu z krainamy seredzemnomorskoho partnerstva u mihratsiini sferi. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriia Mizhnarodni vidnosyny*, no. 1(46), pp. 31–34.
10. Seredzemnomorskyi vektor u zovnishnii politytsi Nikolia Sarkozy. Available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2012_59_dod/Gileya59/P10_doc.pdf (accessed September 25, 2023).
11. Sorochynska O. (2013) *Soiuz dlia Seredzemnomoria: priorytety ta realizatsiia. Mizhnarodni vidnosyny i turyzm: suchasnist ta retrospektyva*, vol. 3, pp. 199–202. Available at: https://eprints.oa.edu.ua/2351/1/Sorochynska_NZ_stud_Vyp-3_turyzm.pdf (accessed September 23, 2023).
12. Fonten P. (2006) *Yevropa v 12 urokakh. Vidnosyny mizh YeS ta krainamy Seredzemnomoria*. Available at: <http://pravolib.pp.ua/otnosheniya-mejdu-stranami-27905.html>
13. Khassuna B. (2015) *Yevro-Seredzemnomorske spivrobotnytstvo: evoliutsiia, problemy ta napriamy rozvytku. Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, vol. 2 (57), pp. 79–86.
14. Shamraieva V. M. (2009) *Spilna mihratsiina polityka YeS u konteksti yevrointehratsiinykh ustremlin Ukrainy. Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*, no. 2 (36). Available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2009-2/doc/4/05.pdf>
15. Shved V. O. (2006) *Blyzkoskhidnyi rehion u suchasnykh stratehiakh transatlantychnoi spilnoty*. Kyiv: NISD, 242 p. Available at: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shved_Viacheslav/Blyzkoskhidnyi_rehion_u_suchasnykh_stratehiakh_transatlantychnoi_spilnoty.pdf (accessed September 23, 2023).
16. Barcelona declaration, adopted at the Euro-Mediterranean Conference: summary. (1995), pp. 27–28. Available at: http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/barcelona_en.htm
17. Center for Strategic and International Studies (CSIS). Available at: <http://csis.org/> (accessed September 13, 2023).
18. Corfu European Council, CORFU. June 24-25, 1994. Available at: http://aei.pitt.edu/1444/1/corfu_june_1994.pdf (accessed September 17, 2023).
19. Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. 2016. Available at: https://eeas.europa.eu/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf (accessed September 28, 2023).
20. Wilfried Martens Centre for European Studies. Available at: <http://martenscentre.eu/>

EURO-MEDITERRANEAN PARTNERSHIP: FORMATION AND DYNAMICS OF TRANSFORMATIONS IN THE CONTEXT OF SOCIO-POLITICAL, ENERGY AND ECONOMIC CHALLENGES

Summary. The article is devoted to the current problem of the Euro-Mediterranean partnership in the context of socio-political, energy and economic challenges. The implementation of the Mediterranean vector of foreign policy by the European Union dates back to the 1950s. However, the policy of partnership was actualized only in the 21st century, which is determined by historical, geopolitical, economic, energy and socio-cultural factors. The article describes four stages of the formation and development of the Euro-Mediterranean partnership, defines the vectors, directions, features, forms and mechanisms of cooperation and cooperation. The dynamics of transformations of partnership and interaction strategies between the EU and the Mediterranean states are analyzed. Considerable attention is focused on the study of the impact of modern socio-political, economic, energy factors and historical events on the effectiveness of the Euro-Mediterranean partnership. Special attention is focused on the problems of illegal migration to the EU from the conflict zones of North Africa and the Middle East. The settlement of migra-

tion problems is considered as an actual vector and dimension of the Euro-Mediterranean partnership. In the context of modern regional and global challenges, the dynamics of the transformation of the Mediterranean vector of the European Union's foreign policy have been studied. The article indicates the positive dynamics of interstate interactions. The directions, features, vectors of the foreign policy strategies of the Euro-Mediterranean partnership (liberalization and intensification of trade; creation of a free trade zone between the EU and the countries of North Africa and the Middle East; implementation of investment projects; introduction of innovative technologies, standards; active cooperation and interaction in the energy sector) were comprehensively studied. formation of the regional energy security system). The priority directions of the partnership between the EU and the Mediterranean countries are the implementation of projects on the use of solar energy, the introduction of alternative energy sources, and the settlement of environmental and energy problems. In the context of modern security geopolitical challenges, the goals of the Euro-Mediterranean Partnership are to ensure peace and security; settlement of acute crises and conflicts; democratization of the political systems of the Mediterranean countries; fight against terrorism and illegal migration.

Key words: Euro-Mediterranean partnership, European Union, Mediterranean countries, EU neighborhood policy, strategic partnership, Euro-Mediterranean Parliamentary Assembly, energy and economic partnership, system of regional energy security.